

ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ ЗМІН РАНГІВ В РЕЙТИНГУ РЕГІОНІВ УКРАЇНИ ЗА ПОКАЗНИКАМИ ГІДНОЇ ПРАЦІ

В роботі проведено дослідження структури рейтингу регіонів України, які були об'єднані за географічною ознакою, за результатами розрахунку інтегрального індексу людського розвитку за показниками блоку «Гідна праця» у 2012-2013 рр. Визначено необхідність постійного моніторингу показників розвитку умов праці відповідно до міжнародних стандартів в умовах поглиблення євроінтеграційних процесів. Мета статті полягає у здійсненні порівняльного аналізу показників умов праці за регіонами України для виявлення тенденцій щодо зміни умов праці відповідно до Концепції гідної праці та розробки рекомендацій щодо поліпшення стану умов праці в окремих областях. При проведенні порівняльного аналізу умов праці використані загальнонаукові методи аналітичних та логічних узагальнень. За допомогою статистичного та графічного методів показані тенденції структурних зрушень в загальноукраїнському рейтингу людського розвитку за показниками блоку «Гідна праця». Визначено, що описаний методичний підхід до аналізу умов гідної праці в регіонах України дозволяє на макроекономічному рівні дослідити сучасний стан ринку праці країни. Результати дослідження можуть бути використані в наукових дослідженнях з метою розробки рекомендацій щодо покращання умов праці відповідно до Концепції гідної праці. Виявлено, що існує значний розрив у отриманих зважених каліброваних значеннях результатів вимірювання людського розвитку за показниками блоку «Гідна праця». Встановлено, що різка зміна позиції регіону в рейтингу за окремими показниками не призводить до значних структурних зрушень в загальному рейтингу людського розвитку. Результати мають практичну значущість для фахівців, які проводять узагальнений аналіз показників соціальної політики як окремого регіону, так і країни загалом. Перспективами подальших досліджень у даному напрямі є визначення змін умов праці від впровадження основних положень Концепції гідної праці.

***Ключові слова:** гідна праця, показник, регіон, ранг, рейтинг, аналіз*

ВСТУП

Постановка проблеми. В сучасних умовах розвитку ринкового середовища праця є джерелом задоволення потреб людини, формою реалізації її інтелектуальних і фізичних здібностей і, як результат, є запорукою економічного зростання суспільства. Тому праця в нашій країні повинна бути забезпечена гідними умовами відповідно до

міжнародних концепцій корпоративної соціальної відповідальності. В такому контексті концепція корпоративної соціальної відповідальності впроваджується з метою економічної збалансованості та соціальної стабільності. Актуальність дослідження показників розвитку умов праці пов'язана з виявленням тенденцій змін з метою виробки рекомендацій щодо покращання умов гідної праці і відповідності їх міжнародним стандартам.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженням окремих аспектів гідної праці та методів її вимірювання присвячені праці багатьох зарубіжних науковців, серед яких можна назвати Р. Анкера, Ф. Бонне, М. Бречта, П. Болтона, Г. Стендинга, Ж. Фігуердо. У вітчизняній науці гідна праця в системі соціально-трудових відносин досліджується в працях І. Акімової, А. Гальчинського, О. Грішньої, А. Колота, Е. Лібанової, Ю. Маршавіна, Г. Назарової, С. Українця та інших. Розроблена українськими науковцями Методика вимірювання регіонального людського розвитку, в рамках якої розглянуті питання виміру показників гідної праці, включає індикатори гідної праці, а також містить узагальнений аналіз статистичних даних. Проте з точки зору впровадження Програми гідної праці з метою подальшого економічного та соціального розвитку України в умовах поглиблення євроінтеграційних процесів виникає необхідність постійного моніторингу змін показників умов гідної праці як в регіональному розрізі, так і загалом по Україні.

Мета статті (постановка завдання). Метою статті є здійснення порівняльного аналізу показників умов праці за регіонами України з метою виявлення тенденцій щодо зміни умов праці відповідно до Концепції гідної праці та виробки рекомендацій щодо поліпшення стану умов праці в окремих областях.

РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Міжнародна організація праці (МОП) [1] та вітчизняні науковці в своїх роботах [2-5] зазначають, що створення умов гідної праці передбачає реалізацію прав людини щодо вільного вибору виду та форми зайнятості, яка забезпечувала б гідний дохід, безпечні умови, соціальний захист, рівні можливості розвитку особистості та залучення до соціально-економічних процесів. В рамках проекту «Моніторинг та оцінка прогресу з питань гідної праці» МОП визначені складові та напрями оцінювання рівня досягнень

у забезпеченні умов для гідної праці. В Україні у 2012 р. була затверджена вітчизняна Методика оцінки умов гідної праці за такими показниками, які найкраще висвітлюють загальну картину умов праці в країні: рівень зайнятості населення; рівень безробіття; частка працівників, які отримують зарплату менше 1,5 прожиткових мінімумів; частка працівників, які працюють в умовах, що не відповідають санітарно-гігієнічним нормам; співвідношення середньої та мінімальної заробітної плати; рівень охоплення соціальним страхуванням [6]. За методикою розраховані зважені калібровані значення зазначених показників, відповідно до яких складений рейтинг регіонів України за блоком «Гідна праця».

На рис. 1-5 наведена динаміка змін рангів в рейтингу регіонів України у 2013 р. порівняно з 2012 р.

Як свідчать дані на рис. 1 для областей Півдня України визначено, що найгірша ситуація склалася у 2013 р. порівняно з 2012 р. в АР Крим за рахунок погіршення трьох із шести показників блоку «Гідна праця», що призвело до зміщення регіону у загальному рейтингу на дві позиції вниз. Причому найгірша ситуація в регіоні склалася з наданням відповідних санітарно-гігієнічних умов праці.

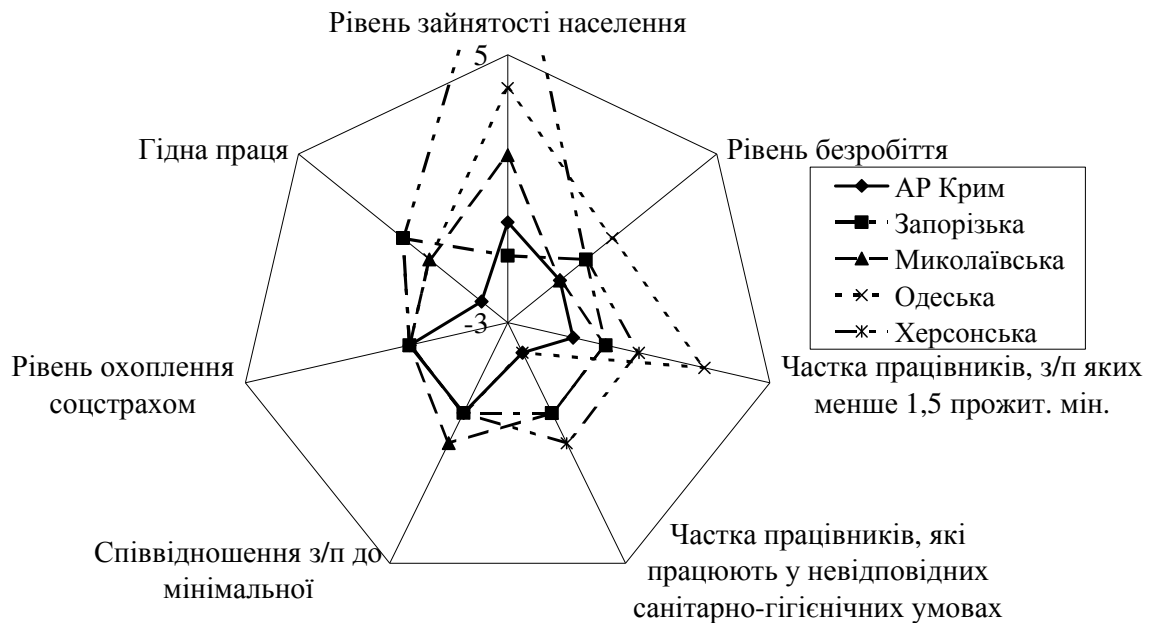

Рис. 1. Зміни рейтингових позицій за показниками блоку «Гідна праця» в регіонах Півдня України у 2012-2013 рр.

Джерело : Побудовано автором за даними [7, с. 53; 8, с. 52]

Завдяки відсутності змін у рейтингу за показниками блоку «Гідна праця» Запорізької області, за винятком показника «Рівень зайнятості», за яким вона спустилася на одну позицію вниз, і на фоні погіршення умов праці в інших областях регіон в загальному рейтингу піднявся в одну позицію вгору. В таких областях як Миколаївська та Одеська виявлена нерівномірна динаміка у зміні рейтингових позицій за визначеними показниками, що загалом не призвело до зміни позицій в загальному рейтингу за блоком «Гідна праця». Херсонська область у 2013 р. хоча і змістилася на 10 позицій вгору за показником «Рівень зайнятості», проте в загальному рейтингу не змогла покращити свої позиції більше ніж на одну. Це пояснюється тим, що за трьома з шести показників Херсонська область знаходилася у групі регіонів-аутсайдерів. Загалом по регіонах Південної частини України можна сказати, що у 2013 р. порівняно з 2012 р. динаміка змін у рейтингу не мала будь-яких значних коливань.

На рис. 2 наведені зміни в рейтингу регіонів Центральної частини країни за показниками блоку «Гідна праця» дозволили виявити гіршу динаміку змін за рахунок зміщення вниз практично усіх регіонів у загальному рейтингу, за винятком Вінницької області, яка піднялася в загальному рейтингу на дві позиції за рахунок покращання таких показників, як «Частка працівників, заробітна плата яких менше 1,5 прожиткових мінімумів» та «Частка працівників, які працюють в умовах, що не відповідають санітарно-гігієнічним нормам».

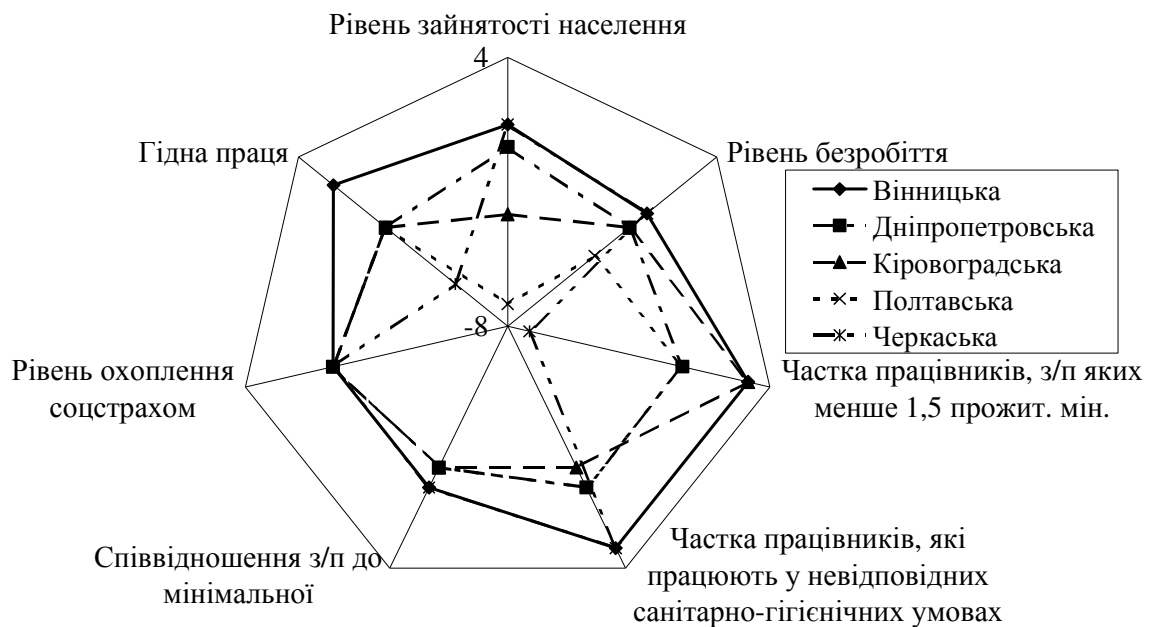

Рис. 2. Зміни рейтингових позицій за показниками блоку «Гідна праця» в регіонах

Центральної частини України у 2012-2013 рр.

Джерело : Побудовано автором за даними [7, с. 53; 8, с. 52]

Отже, даний регіон на фоні інших областей Центральної частини України, виглядає більш перспективним у створенні умов гідної праці.

Дані, наведені на рис. 3 свідчать, що для половини регіонів Західної України притаманна позитивна динаміка змін в загальному рейтингу за показниками блоку «Гідна праця», при цьому інші чотири не змінили своїх рейтингових позицій. Найбільше позитивні зрушення в рейтингу спостерігалися для Закарпатської області (+3) за рахунок аналогічного зміцнення позицій за показниками «Рівень зайнятості населення», «Рівень безробіття» і «Частка працівників, заробітна плата яких менше 1,5 прожиткових мінімумів». Необхідно зауважити, що другий і третій показники мають найбільшу вагу у загальному рейтингу регіонів за показниками блоку «Гідна праця» (біля 40%), сукупний вплив яких не дозволив піднятися вище аніж на одну сходинку Івано-Франківській області, хоча вона мала аналогічні позитивні тенденції у зміні трьох із шести показників блоку «Гідна праця».

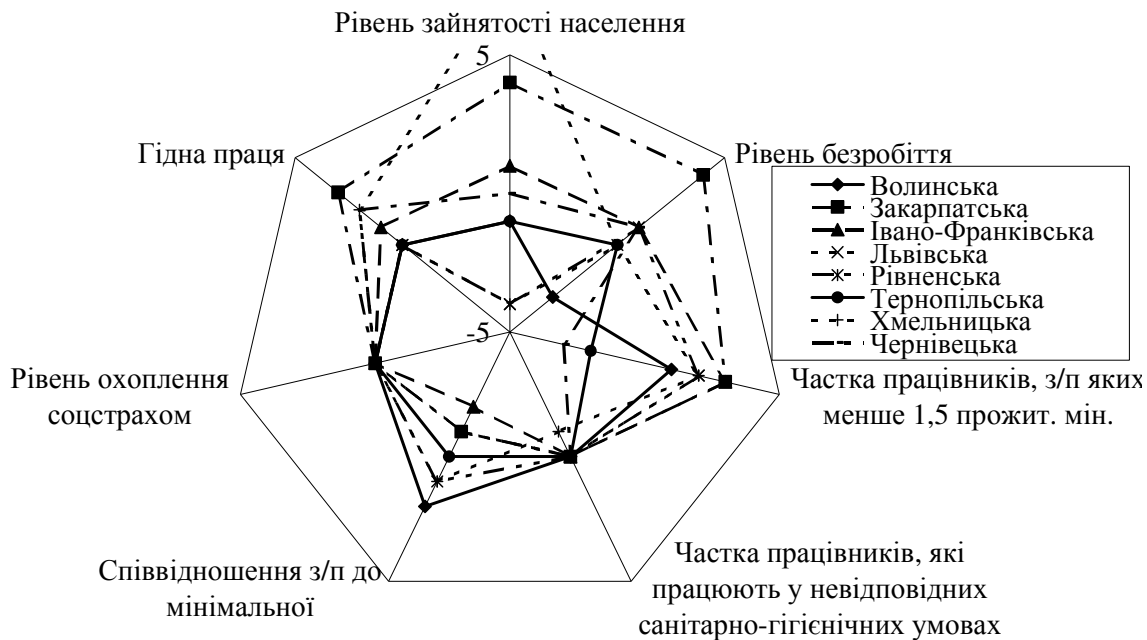

Рис. 3. Зміни рейтингових позицій за показниками блоку «Гідна праця» в регіонах Заходу України у 2012-2013 рр.

Джерело : Побудовано автором за даними [7, с. 53; 8, с. 52]

В Хмельницькій області зміцнення позицій за показником «Рівень зайнятості

населення» на вісім пунктів на фоні практично відсутніх структурних зрушень за іншими показниками, не дозволило регіону піднятися вище аніж на два сходинки в загальному рейтингу, що також пов'язано із тим, що регіон у 2012-2013 рр. за оцінкою показників блоку «Гідна праця» займав позиції, в основному, у останній чверті загального рейтингу.

Наведена динаміка змін в регіонах Північної частини України (рис. 4) свідчить про нерівномірний характер структурних зрушень рейтингу як за окремими показниками, так і загалом за блоком «Гідна праця». Позитивну динаміку виявлено у 2013 р. порівняно з 2012 р. в Сумській області: регіон піднявся у загальному рейтингу на три сходинки вгору за рахунок найбільш вагомих показників, хоча за показником «Рівень зайнятості» регіон змістився на три позиції вниз.

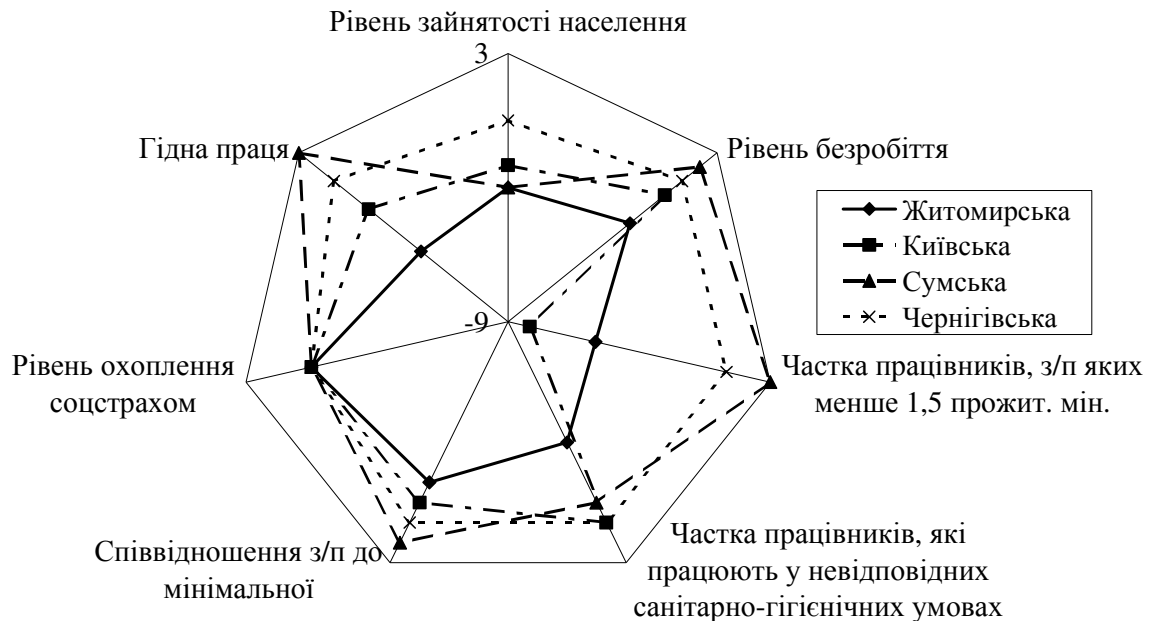

Рис. 4. Зміни рейтингових позицій за показниками блоку «Гідна праця» в регіонах Північної частини України у 2012-2013 рр.

Джерело : Побудовано автором за даними [7, с. 53; 8, с. 52]

Найгірша тенденція виявлена в Житомирській області: практично за усіма показниками, окрім «Рівень охоплення соціальним страхуванням», регіон змістився вниз від однієї до п'яти сходинок, що призвело до втрати регіоном чотирьох позицій у загальному рейтингу. На відміну від Житомирської області втрата рейтингової позиції Київською областю за найбільш вагомим показником «Частка працівників, заробітна

плата яких менше 1,5 прожиткових мінімумів» (-8) призвело до зміщення регіону лише на одну сходинку вниз. Така ситуація зумовлена значним розривом у показниках блоку «Гідна праця», виявлених в областях України.

Стосовно структурних зрушень у рейтингу за блоком «Гідна праця» за регіонами Сходу України (рис. 5) було виявлено, що зміни мали найменші відхилення даних у 2013 р. порівняно з 2012 р. Загалом при незмінній структурі рейтингу за показником «Частка працівників, які працюють в умовах, що не відповідають санітарно-гігієнічним нормам» тільки в Харківській області даний показник погіршився. Це призвело до втрати нею однією позиції, але навіть з урахуванням втрати двох позицій за найбільш вагомим показником та зміцнення позицій за показником «Рівень безробіття» (+1) Харківський регіон в загальному рейтингу не змінив своїх позицій і замкнув сімку регіонів-лідерів за показниками блоку «Гідна праця».

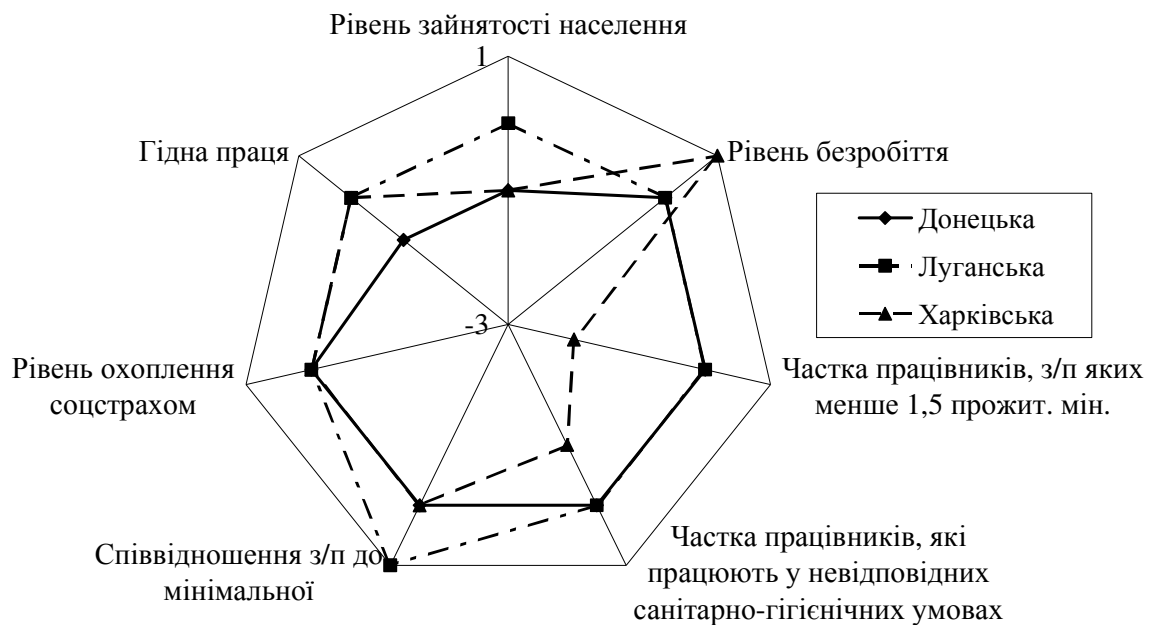

Рис. 5. Зміни рейтингових позицій за показниками блоку «Гідна праця» в регіонах Сходу України у 2012-2013 рр.

Джерело : Побудовано автором за даними [7, с. 53; 8, с. 52]

Загалом у 2013 р. порівняно з 2012 р. не змінився рейтинг регіонів України лише за показником «Рівень охоплення соціальним страхуванням», що на фоні його загального збільшення лише на 0,9% свідчить про недостатній рівень надання страхових послуг на ринку праці України.

ВИСНОВКИ І ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

В результаті проведених досліджень необхідно зазначити, що одним з головних соціальних стандартів в трудовій сфері в Україні залишається трудовий дохід, зокрема, заробітна плата та її стимулюючі складові, тобто на створення умов гідної праці, в першу чергу, впливають показники заробітної плати працівників, яку з урахуванням кількості членів домогосподарств можна вважати достатньою для простого фізичного відтворення та задоволення пропозиції робочої сили, що вказує на рівень реалізації трудового потенціалу і ступінь проблематичності включення до відносин зайнятості. За цими показниками, в основному, формується структура рейтингу регіонів.

Таким чином, в умовах поглиблення євроінтеграційних процесів для України є актуальними подальші дослідження змін умов праці від впровадження концепції гідної праці, удосконалення системи її стимулювання, покращення стану безпеки, гігієни та сприятливих умов праці працівників підприємств, які безпосередньо впливають на можливості самореалізації людини та збереження її здоров'я; підвищення рівня охоплення соціальним захистом працюючого населення і рівня публічності та юридичної захищеності зайнятості з метою поширення гуманізації та досягнення соціально-економічних в розвитку країни відповідно до європейських стандартів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Достойный труд : доклад Генерального директора / МОТ. Международная конференция труда. Сессия (87 ; 1999 ; Женева). – Женева : МБТ, 1999. – VIII, 106 с.
2. Рудакова С. Г. Гідна праця як фактор розбудови соціально-орієнтованої економіки в Україні / С. Г. Рудакова // Український соціум. – 2012. – №2 (41). – С. 121-134.
3. Капліна Г. А. Характеристика концепції гідної праці в Україні / Г. А. Капліна // Актуальні проблеми права: теорія і практика. – 2013. – №26. – С. 47-54.
4. Соціальна відповідальність бізнесу: розуміння та впровадження / Акімова І., Осінкіна О., Філіпенко О., Марцінків А. – К. : КІТ, 2005. – 45 с.
5. Сталий людський розвиток: забезпечення справедливості: Національна доповідь / Кер. авт. колективу Е. М. Лібанова ; Інститут демографії та соціальних

досліджень ім. М. В. Птухи. – Умань : Видавничо-поліграфічний центр «Візаві», 2012. – 412 с.

6. Методика вимірювання регіонального людського розвитку від 13.06.2012 №123-м // Офіційний сайт Державної служби статистики України. – Режим доступу: сайт www.ukrstat.gov.ua.

7. Регіональний людський розвиток : Статистичний бюлетень / Відп. за вип. О. О. Кармазіна. – К. : Державна служба статистики України, 2014. – 62 с.

8. Регіональний людський розвиток : Статистичний бюлетень / Відп. за вип. І. В. Калачова. – К. : Державна служба статистики України, 2013. – 60 с.

Лисенко Олена Анатоліївна

СРАВНИТЕЛЬНЫЙ АНАЛИЗ ИЗМЕНЕНИЯ РАНГОВ В РЕЙТИНГЕ РЕГИОНОВ УКРАИНЫ ПО ПОКАЗАТЕЛЯМ ДОСТОЙНОГО ТРУДА

В работе проведено исследование структуры рейтинга регионов Украины, объединенных по географическому признаку, по результатам расчета интегрального индекса человеческого развития по показателям блока "Достойный труд" в 2012-2013 гг. Определена необходимость постоянного мониторинга показателей развития условий труда в соответствии с международными стандартами в условиях углубления евроинтеграционных процессов. Цель статьи заключается в осуществлении сравнительного анализа показателей условий труда в регионах Украины для выявления тенденций по изменению условий труда в соответствии с Концепцией достойного труда и разработки рекомендаций по улучшению состояния условий труда в отдельных областях. При проведении сравнительного анализа условий труда использованы общенаучные методы аналитических и логических обобщений. С помощью статистического и графического методов показаны тенденции структурных сдвигов в общеукраинском рейтинге человеческого развития по показателям блока "Достойный труд". Определено, что описанный методический подход к анализу условий достойного труда в регионах Украины позволяет на макроэкономическом уровне исследовать современное состояние рынка труда страны. Результаты исследования могут быть использованы в научных исследованиях с целью разработки рекомендаций по улучшению условий труда в соответствии с Концепцией достойного труда. Обнаружено, что существует значительный разрыв в полученных взвешенных откалиброванных значениях результатов измерения человеческого развития по показателям блока "Достойный труд". Установлено, что резкое изменение позиции региона в рейтинге по отдельным показателям не приводит до значительных структурных сдвигов в общем рейтинге человеческого развития. Результаты имеют практическую значимость для специалистов, проводящих обобщенный анализ показателей социальной политики как отдельного региона, так и страны в целом. Перспективами дальнейших исследований в данном направлении являются определение изменений условий труда от внедрения основных положений Концепции достойного труда.

Ключевые слова: достойный труд, показатель, регион, ранг, рейтинг, анализ

Lysenko O.

COMPARATIVE ANALYSIS OF CHANGES IN RATING RANKS OF REGIONS OF UKRAINE ACCORDING TO DECENT WORK INDICATORS

Ratings of Ukrainian regions, united geographically, according to the calculation of integral human development index indicators by the block «Decent Work» in 2012-2013 have been studied in the article. The necessity of continuous monitoring of working conditions development indicators in accordance with international standards in the deepening European integration processes has been determined. The aim of the article is to implement comparative analysis working conditions in regions of Ukraine to identify trends in changes of working conditions according to decent work concept and to make recommendations for the improvement of working conditions in some areas. When conducting comparative analysis of conditions general scientific methods of analytical and logical generalizations have been used. Using statistical and graphical methods trends of structural changes in the all-Ukrainian ranking of human development according to indicators of block «Decent Work» have been shown. It has been determined that described methodical approach to the analysis of decent work conditions in the regions of Ukraine at the macroeconomic level allows investigating the current state of the labor market of the country. The results can be used in research to develop recommendations for improving working conditions in accordance with decent work concept. It has been revealed that there is a significant gap in the obtained weighted calibration results of human development measurement indicators of block «Decent Work». It has been established that a sharp change in the position of the region in rating according to individual indicators does not lead to significant structural changes in the overall ranking of human development. The results are of practical importance for professionals who conduct a generalized analysis of indicators of social policy both of a region and the country as a whole. Prospects for further research in this direction is to identify changes in U working conditions of the introduction of the main provisions of decent work concept.

Key words: decent work, index, region, rank, ranking, analysis.